

Naslov originala:
CAFÉ HYENA (Plán odprevádzania)
JANA BEŇOVÁ

Copyright © Jana Beňová 2008
Translation Copyright © 2017 za srpsko izdanje Kontrast izdavaštvo
Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Urednik:
Nađa Parandilović

Prevod:
Ana Žikić

Lektura i korektura:
Kontrast izdavaštvo

Grafičko oblikovanje:
Jelena Lugonja

Štampa:
Kontrast štampa

Tiraž:
500

This project has been funded with support from
the European Commission.

Ovaj projekat je realizovan uz podršku Evropske komisije.

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Jana
Kafe
Benjova
Hijena

Prevela: Ana Žikić

KONTRAST

Beograd, 2107.

"ŠTABIJOŠTREBALOURŠULJADADOŽIVINAKONSTRANE399?"

Rudolf Sloboda

I PETRŽALKA - GALAPAGI

PETRŽALKA
THESHADOWOFMYSMILE
PETRŽALKA
MY OWN STYLE
PETRŽALKA
THESOUNDOFMYHEART
PETRŽALKA
ALWAYS ON MY MIND

Živa petarda. Sused koji živi u stanu pored Ijana i Elze je stariji gospodin. Već godinama misli da je Elza Ijanov sin. Bodro je pozdravlja sa zdravo i povremeno je prijateljski lupi po prsima.

Sused ne podnosi petarde. Kad deca počnu da ih bacaju, istrči na lođu i viče: „Kopile jedno!” Sve u krug. Tako počinje vreme pred Božić u Petržalki: Kopilejednokopilejednokopile.

Sused nije čovek, to je u suštini posebna vrsta petarde. Kapisla. Ove noći Elza ide do njegovih vrata da ne bi morala da sluša zabavni program na televiziji kroz zid. Moli ga da utiša. Čakle mu se oči: kombinacija alkohol i suze.

„Pa ne znam”, govori on nadmeno, pun pozitivne energije. „To je program za pomoć Tatrama, pa sam mislio da svi, da svako”, cmizdri sused.

Elza odlazi, vraća se u stan, televizor sa druge strane zida se više ne dere. Sad se dere sused. „Kurve mađarske!” Sve u krug. Elza leži u krevetu, teku joj suze. U krug. Za pomoć Petržalki.

Petržalka je područje u kom vreme ne igra nikakvu ulogu. Tu žive stvorenja za koja ostali deo planete misli da ne postoje, da su izumrla. Dobra i loša. Lica bubašvaba podsećaju na dinosauruse, susedov glas ne izlazi iz grla, već iz očnjaka zveri.

Elza istrči na lođu, iz korpe izvadi flašu i naginje se na susedovu stranu. Pored zida stoji prazan akvarijum. Baci flašu po sred akvarijuma i beži da se sakrije nazad u krevet. Čuje kako sused izlazi napolje, na tren je tišina. Elza se tresse.

„Plavi portugizer”, nakon izvesnog vremena začuđeno pročita sused sa krhotina. Onda se mir spusti na predeo.

U petržalskim stanovima sviraju i pričaju svi zidovi. Ovde ćete se podsetiti pesama za koje ste mislili da je na njih svet već zaboravio. Vreme stoji, radio aparati su godinama naštelovani na jednu stanicu. Skala koja je pokazivala frekvenciju vremenom je propala u unutrašnjost uređaja. Na dno rezervata.

Elza je ustanovila da i dan-danas postoji program „Pozdravi i želje”. Sećala ga se iz detinjstva. Za vreme socijalizma je bio puštan u svakom frizerskom salonu.

Elza moli suseda da ne sluša pesme i čestitke toliko glasno. Sused stoji na vratima u untermagerima, bos. Plače. Tokom slušanja duvačkih instrumenata se setio svoje mrtve mame.

Susedu dolaze u posete dvojica sinova: „Osvesti se, tata! Ti se gubiš! Šta je s tobom? Zoveš me preko češke mreže na Evrotel u Austriju? Pa ja to sve moram da plaćam! Pogledaj se, jebote! Saberi se! Kažem ti nešto, a ti za dve nedelje više ništa ne znaš.”

„Ne pričaj mi tu detalje! Detalje neću da znam”, moli otac.

Elza odluči da napravi sačekušu sinovima na ulici ispred zgrade, i da ih zamoli da ne emituju svoje porodične programe toliko glasno sve do tri ujutru. Tek posle pola dana stajanja ispred ulaza shvati da susedove sinove neće razlikovati od drugih petržalskih mladih muškaraca. Svi su visoki, nabildovani, imaju obrijane glave i njihova lica podsećaju na palačinku.

Elza. Područje sa druge strane reke mi je u detinjstvu delovalo opasno. Sa roditeljima sam živela u Starom gradu. Stari most je bio početak nedokučivog puta – staza leve ruke obešena iznad provalije u kojoj se talasa braon reka. Granica na kojoj se nedeljna šetnja pretvara u borbu za goli život. Zato bi njome trebalo da idu samo odrasli stariji od osamnaest godina.

Sa gradske obale često posmatram luna park – petržalsku kapiju. Trudim se da pobegnem od vatrenog pogleda sfinga. One čuvaju ulaz, a pritom se pretvaraju da su razigrane. Konjići, patke i labudovi džinovskih razmera vrte se u zatvorenom neporoznom krugu. Okreću se po đavoloski ograničenom putu. Iznad njih se vrte točkovi dece koja iskaču i vrište. Neumoljivi rotirajući pokret guta predeo.

Beg ne postoji – krug ne može da se prekine. Neka deca su donela pogrešnu odluku – grčevito se drže nepopustljivih vrata – veštačkih konja i plaču.

„E, pa ovo ja nazivam životom”, kaže operator vrteške, okrene lice ka nebu i ubrza.

Nekim danima luna park izgleda kao da je zatvoren, pokvaren. Radi samo nekoliko vrteški i jedna streljana. Po blatnjavom terenu se vrzmaju operatori vrteški. Tragični likovi podsećaju na Englesku u vreme kada su decu koristili za čišćenje odžaka.

U plavoj korpi u Hali-galiju sudarim se sa crvenom korpom i izgubim dah. Otac mi uvek, kad se započne tema vrteški, govori o labudu koji se otkinuo sa dvoje male dece unutra.

Baba uđe sa mnom u lavirint sa ogledalima, a kad nam ne pođe za rukom da izađemo napolje – nikakav put, nikakva vrata, ogledala nisu prozori, ništa, konstantno samo ja i baka, baka i ja, i naša sve bleđa lica u ogledalima – posle pola sata počnemo da zovemo gospodina koji nam je prodao karte da nas izvede odatle. Da nam pokaže put.

Mama i baba će se nekoliko godina kasnije izgubiti u Petržalki. Sešće u ispravan autobus, ali u suprotnom smeru. Umesto u grad, on će ih odvesti sve dublje i dublje u unutrašnjost naselja.

Kad izađu preplašene iz autobusa, već je mrak i pada sneg.

Više nikada neće dospeti kući, više nikad neće pogoditi put napolje. „Izvinite, kako da dođemo do Bratislave?” procedi mama gospođici na stanici. „Pa već jeste... Vi ste u Bratislavi”, čudi se gospođica.

Mama se nemoćno nasmeje „Ja mislim u grad Bratislava”. Kad dospeju sa druge strane mosta, mama pita babu da li je primetila kako je čudno lice imala ta devojka. Skroz kao neka palačinka sa mladim kravljim sirom.

Kad sam poželela da spavam s Ijanom po prvi put, on mi je rekao da živi u Petržalki. Nisam se čak ni stresla. (Shvatim da se nisam stresla.)

Most je opasan, pre svega kad ga čovek prelazi pešaka. Reka je previše blizu. Granica između vode i vazduha je izazovna. Bojim se da ću odjednom samo skočiti. Bez pripreme, bez ijedne tužne misli, bez uzvika hop, nikakva drama niti odlučivanje – pravilne korake po mostu će samo prosto zameniti skok.

Najveću želju da skačem imam zimi. Čovek se u slojevima tople odeće oseća neprobojnim i nedodirljivim. I žudi za promenom. Isto kao nomad za promenom vidika – žudim zimi za promenom agregatnog stanja. Umesto nesigurnog tromog koraka preko zaleđene površine mosta – skok će biti let. Zatim taj trenutak na granici. Produžen za sekund kad ležim u vodi, ali ona još uvek nije prodrla kroz slojeve garderobe do tela. Samo polako prodire, teška i zelena kao mentol bombone – puni džepove, ulazi u cipele.

U autobus je ušla palačinka. Ispravila je ispred mene debela istetovirana ramena. Radije bih zatvorila oči. Da ne bih morala da gledam te likove koji galopiraju u plamenovima, to lice palačinke, oivičeno predelom obasjanim mesečinom sa druge strane prozora. Pustila sam da me autobus nosi i njiše zatvorenih očiju.

Možda je baš zbog petržalskih slika Ijan pre nekoliko godina na određeno vreme oslepeo. Odlučio je da je bolje da ne vidi

ništa, da ne gleda unaokolo, da ne prati, da ne mora da posmatra – Petržalku.

Ijan se sećao kako je jednom nakon mnogo godina došao da ga poseti prijatelj iz detinjstva koji je šezdeset osme emigrirao u Kanadu. Neko vreme je gledao kroz prozor petržalskog stana – dugo nije posetio rodni grad. „Ovako, dakle, ti sad živiš”, rekao je, potapšao Ijana po ramenu i vratio se kući bez traga. Više se nije javio. Petržalka ga je ostavila bez kanadskog daha.

Tetovirani ljudi mi se nikada nisu dopadali. Podsećali su me na kriminal i gusarske brodove. I na pijanog radnika u letnjem tramvaju. Vozila sam se sa mamom kući sa bazena. „Šta zuriš?” obrušio se na mamu radnik sa tetoviranom sirenom, srcem probodenim strelom i natpisom Karmen na ruci. „Ja u vas ne gledam”, rekla je mama i prešle smo u drugi deo vagona.

Nekad mislim da Ijan nije oslepeo zbog Petržalke. Možda zbog mene. Nije više mogao da izdrži da gleda u naš zajednički život. Kao u tetovažu. Prešao je u drugi deo vagona.

Ni njegov kanadski prijatelj se više nikada nije vratio u Slovačku, jer je shvatio da mu ne bi pošlo za rukom da nekog spase od Petržalke. Ni prvog druga i bivšeg zapovednika dečje armije.

Nakon toga što se Ijanu opet vratio vid, počeo je da mrzi stvari koje su ga podsećale na slepilo. Klizavo kamenje na dnu reka, jezera i mora, blato, filmove Ples u tami i Rej, naočare za plivanje i namirnice tamne boje (goveđe meso, kineske pečurke, čureće batak).

Sada je međutim video samo na jedno oko.

Palačinke su sledbenici kulta smrti. Gole lobanje su znak nekrofilije. One ne podnose ništa što izbija na svetlost, što niče, izvire, prodire iz ljuspe. Imponuje im gola sjajna kost, lobanja, čist krečnjak. Kose palačinki dobijaju šansu tek ispod zemlje. Tad po prvi put nasmelo kao paperje izniknu iz lobanja.

„Aha! Aha, šta je to?” više mali dečak na terasi u Petržalki i maše rukama po vazduhu kao ptica.

„Ništa”, odgovara mu drug.

„To se zove hajliranje”, govori dečak i nastavlja da maše.

Pomalo uzleti.

Elza i Ijan su spadali u bratislavske desperadose. Nisu radili u marketinškoj agenciji i nisu se trudili da uštede za bolji stan i auto. Često su sedeli u luksuznim kafićima. Sav novac koji bi zaradili, pojeli bi, popili i ispušili. Ponašali su se kao studenti (šifra: jedine stvarno protračene pare su one uštede). Priključili su se bezbrižnom sloju ljudi koji kupuju samo ono što može da se ispiški, iskaki, izduva – da se reciklira u roku od dvadeset četiri sata.

Upravo zahvaljujući tim očajnim ljudima u gradu su mogli da funkcionišu kafići i restorani, u kojima je sve koštalo sto puta više nego što je bilo isplativo.

S vremena na vreme su srećno uživali stanujući po tuđim kućama – po pansionima ili hotelima. Nije bilo važno u kom gradu su bili smešteni. Bilo je uživanje stanovaniti negde drugde sem u Petržalki. Kući su se sa putovanja vraćali sa strahom od onoga što ih ponovo može dočekati sa druge strane vrata sopstvenog stana.

Elza. Neko dobije proliv kad krene u Egipat. Mi bismo ga dobijali uvek kad bismo se vratili kući. U Petržalku.

Elza i Ijan su vodili ljubav. Do sobe su dopirali glasovi dečjih firera koji se ispred solitera igraju svojih igara. Vikanje. Psovke.

Bila je jesen. Spora tama. Uživanje muža i žene se mešalo sa vulgarnošću dečjeg vikanja. Vodili su ljubav tiho i skromno. Gledali su jedno drugom u oči. Kao Jevreji sakrvieni u nekakvom podrumu.

Svaki slavan grad ima svoje vidikovce. Posmatrate grad, i on vam odjednom leži pod nogama, vidite ga kao na dlanu, sve izjedna. Na nekim vidikovcima su kafići u kojima možete da kupite najskuplju vodu i vino u gradu.

Na svakom vidikovcu živi starčić. Uglavnom sedokos. Neprimetno stoji u ćošku i gleda u one koji posmatraju. Vidi ih kao na dlanu, sve izjedna.

Priđe bespomoćnima, na tren se zagleda u njihova lica i odjednom mu ruke polete u vazduh i počne da izbacuje imena i nazive slavnih građevina i spomenika. Pokazuje sa zgrade na zgradu, kao da sa gradom igra šah neprimetno pomerajući građevine. On nastavlja uprkos tome što mu napominjete da dobro poznajete grad. I sve građevine i spomenike. Da niste turista. Da ste se tu rodili i da grad napuštate samo tokom vrelih letnjih meseci.

Onda namesti ruku i traži tri evra za kafu.

Elza. Ja sam bratislavski starčić. Čekam na brdu na tvrđavi. To je najbolji vidikovac za turiste. Gledam i biram. Onda priđem žrtvama, na tren se zagledam u njihova lica, ispružim ruku u daljinu u pravcu druge obale i pokazujem na beli grad sa druge strane reke: Petržalka, Pe-tr-žal-ka.

Kao da sam iz oka ispala sedokosom starčiću Frojdu u trenu kad ga je Gestapo pozvao na saslušanje. Uselio se tačno preko puta njegovog stana (Bergase 19). Prozori su gledali u prozore. Pre nego što su mu dozvolili da napusti zemlju, morao je da potpiše da mu nisu učinili ništa nažao. Starčić je potpisao i dopunio rečenicu: „Gestapo stvarno svakom mogu samo da preporučim.”

Mujezini. Glasovi su dolazili. Udarali su sa druge strane zidova, spuštali se s visine, lupali u stopala. Ritmičko pevanje petržalskih mujezina. Budilo je Elzu rano ujutru. Pre svitanja.

Na spratu niže živela je stara žena sa nepokretnom majkom. Stalno su bile kod kuće i obe su bile skoro potpuno gluve. Njihov razgovor, koji se nikad nije završavao, počinjao je pre svitanja. Budile su se rano, nisu mogle da spavaju. Dve starice su svako jutro pretresale egzistenciju – svoju i drugih ljudi. (Od početka.) Držale su se ogovaranja kao života.

Elza je ležala u krevetu. Ometali su je glasovi koji su se peli iz stana ispod. Imala je osećaj da starice grakću u jastuku ispod njene glave. Bile su tamo svakog jutra. Od početka sveta. Njihovo staračko domaćinstvo je pulsiralo pod njenom glavom.

„Mama, ti si baš nezadovoljan pacijent”, kreštala je jedna starica na drugu. „Stalno si nervozna. Žališ se – na lekare, na sestre, na dijalizu. Strašno si nezadovolja. A u toj sobi – ostale bake samo tiho leže, ni usta ne otvaraju...”

„Jer su glupe”, zagraktala je druga starica. I kako se sunce podizalo, uključivali su se i ostali.

Petržalku stvarno svakom mogu samo da preporučim.

Kreštanje devojke, zadojene porno filmovima, koja je prilikom jebanja vrištala kao da je seku. Sa leve strane je dolazio monolog razočarane žene. „Napili ste me i onda ste tajno prodali antikvarni sat, ljudožderi. Ali ovaj stan je moje vlasništvo. Sve ću vas šutnuti u dupe. Letećete odavde, gnusobe. Sve mi prećutkuju, ukrađu peškire, polupaju lonce. Glavno je da oni nemaju ništa oštećeno!”

Stan se napunio glasnom muzikom. Do pucanja. Nameštaj i Elza su se zatresli. Neko je istrčao na balkon: „Ovo je kraj! Čuješ li? Nas dvoje smo završili. Volela sam te mnogo, ali strašno si me sad izvredao. Sada može da ti bude svejedno. Volim te, ali više se ne mešaj u moje poslove. I više uopšte ne mora da te zanima koliko ja imam u pički kurčeva!”

Elza je istrčala iz stana. I mislila je da se više nikad neće vratiti. Kući!

Šetala se po četvrti sa vilama na Palisadama. Gledala je u osvetljene prozore. Ulicom se razlegao mek bat njenih sopstvenih koraka. Tišina je sijala. Dah joj je bio dubok i pravilan.

Samo što je prešla prag svog stana, dah joj se mimo njene volje ubrzao. Stomak je pritiskalo more blatnjavog klizavog kamena. U sobi je bila tišina. Čekala je. Kao srna na nišanu. Kao zec, spreman na skok.

Mujezini su je podsećali na šišmiše. Slepí miševi sa krilima koja stalno ispuštaju zvuke. Prema odjeku svog glasa mogu da se orjentišu, određuju azimut, položaj, znaju gde su. Orjentišu se u svetu prema onome kako se njihov glas odražava od okolnih stvari, bića, predela. Ispuštaju zvuke i na taj način traže sopstveno mesto. To su ozvučena bića koja prate eho. Kao ljudi koji večno trtljaju u telefone priljubljene uz obraz. Brzo i neprekidno blebeću i slušaju eho svog blebetanja. Traže da saznaju kuda su dospeli. Koliko su se upleli u mrežu.

Možda kao slepci koji se boje tame i tišine u stanovima i pale televizor od ranog jutra da bi u stanu nešto pričalo.

Kao starac Kezalkvecel koji stalno priča jedne te iste priče u krug. Priče koje prisiljavaju da stalno budu pričane. Poboljšavane. Da ne bi izgubile mesto. Da bi imale od čega da se odraze. Da se ne bi prekinula nit.

Elza. Glasovi su tako urokljivi. Prodiru u unutrašnjost tela. Otkrivaju postupno sve puteve. Neki zauvek zaključavaju kapije, spaljuju mostove. Zatvaraju otvore.

„Kakva je ovo jebena država?” – viče sused i ludački se smeje. Sedim na WC šolji i trudim se da se ispiškim. Sused se smeje i viče. Njegov glas me steže kao preuzak kaiš. Kao remenovi. Zariva mi se u meso. Dok god budem morala da ga slušam, neću se ispiškiti.

Sused je akcentirana ličnost.

Glasovi petržalskih mujezina ne mogu da se čuju u gradu. Na putu im stoji reka. Ona ne prenosi njihove krike. Guta njihovo dozivanje svojom sopstvenom tišinom. Tišinom bez konkurencije.